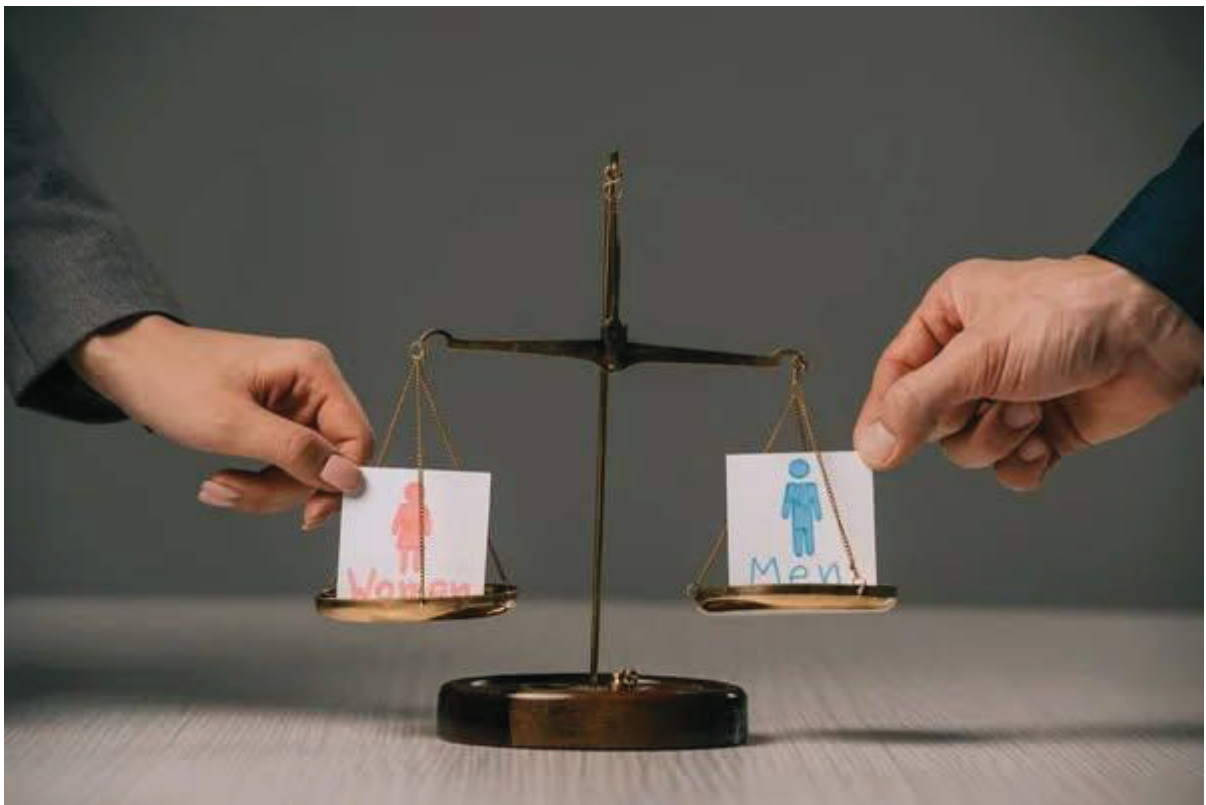

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ГЕНДЕРНА РІВНОВАЖНІСТЬ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
Матеріали II Круглого столу від 30 вересня 2025 року

Київ, 2025

УДК 316,6+159.9+37.04+376

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 10/25 від 30 жовтня 2025 року)

Рецензенти:

Суший Олена Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент
Чіп Руслана Степанівна, кандидат психологічних наук, доцент

Тези подаються в авторській редакції.

Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи. Матеріали II Круглого столу від 30 вересня 2025 року [електронне видання] / упор. О. Т. Плетка. – К.: ІСПП НАПН України, 2025. – 58 с.

Збірка матеріалів II Круглого столу «Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи» презентує міждисциплінарний діалог на перетині освіти, соціальної психології, прав людини та освітньої політики. Учасники – науковці, педагоги, управлінці, представники громадянського суспільства – досліджують виклики та можливості впровадження гендерно чутливих практик в українському освітньому середовищі. Збірка є внеском у формування етичної, інклюзивної та стійкої освітньої системи, що визнає різноманіття як ресурс розвитку.

Матеріали Круглого столу стануть у нагоді керівникам освітніх закладів всіх рівнів, управлінцям міністерства освіти і науки України, співпрацівникам Національної академії педагогічних наук України, викладачам закладів вищої освіти, фахівцям у сфері гендерної психології, соціальним психологам, управлінцям, що опікуються питаннями гендерної рівноваги у суспільстві та всім зацікавленим читачам.

УДК 316,6+159.9+37.04+376

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2025

© О. Базь, О. Ващенко, Т. Говорун, О. Голубева, Р. Гончарук, Ю. ГундERTAЙЛО, О. Кікінежді,
Т. Козицька, О. Коробанова, О. Пахарчук, О. Пінчук, О. Плетка, Л. Романюк, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
БАЗЬ Л. О. Медіаконтент і гендерна рівновага: психологічні механізми впливу телевізійних серіалів на підліткову аудиторію.....	5
ВАЩЕНКО О. С. Статеворольові особливості вияву агресивності у подружніх конфліктах	8
ГОВОРУН Т. В., КІКІНЕЖДІ О. М. Гендерна терапія у наданні психоконсультативної допомоги сім'ям у кризових ситуаціях.....	11
ГОЛУБЄВА О. Є. Анкетування як інструмент формування університетської політики гендерної рівності, безбар'єрності та підтримки ментального здоров'я.....	15
ГОНЧАРУК Р. І. Психологічні витоки гендерної нерівності: особистісні, соціальні та культурні детермінанти	19
ГУНДЕРТАЙЛО Ю. Д. Гендерна специфіка психогігієнічних практик у контексті протидії екологічним та епідеміологічним загрозам здоров'ю населення	25
КІКІНЕЖДІ О. М. Проблема формування егалітарно-освітнього середовища в умовах сьогодення	26
КОЗИЦЬКА Т. О. Домашнє насильство в умовах війни: тенденції, виклики та досвід психологічної допомоги (досвід роботи Київського міського центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству).....	32
КОРОБАНОВА О. Л. Гендерні особливості схильності до маніпуляцій здобувачів вищої освіти.....	38
ПАХАРЧУК О. С. Гендерна рівновага як складова гуманітарної політики університету: стратегічне бачення та управлінські рішення.....	42
ПІНЧУК О. В. Гендерні особливості навчання і стійкості освітян в прифронтовій зоні.....	45
ПЛЕТКА О. Т. Гендерна рівноважність: психологічна просвіта освітян....	49
РОМАНЮК Л. В. Психологія становлення ціннісного компоненту гендерної компетентності.....	52
ПІСЛЯМОВА.....	57

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕГАЛІТАРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

КІКІНЕЖДІ Оксана Михайлівна, Тернопільський
національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, докторка психологічних
наук, професорка, професорка кафедри психології

Проблема забезпечення національного механізму досягнення гендерної рівності як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини та соціальної справедливості є викликом часу на шляху України до ЄС, що потребує інституалізації гендерної освіти та побудови гендерно-справедливого, егалітарно-освітнього середовища як важливих гуманітарних складових національної безпеки держави.

Гостра актуальність та соціально затребуваність означеної проблеми у суспільно-гуманітарній сфері в умовах повномасштабної війни росії проти України визначається необхідністю активізації громадянської позиції усіх соціально-демографічних прошарків населення у відстоюванні української державності та національної ідентичності. Впровадження гендерного підходу в освіту є показником демократичності суспільного устрою, гуманізації освітньо-виховного простору сучасної української школи.

За роки незалежності Україна більше ніж вдвічі покращила ситуацію з Індексом гендерної нерівності. 4 березня 2025 року у Києві вперше було продемонстровано комплексний аналіз за шістьма ключовими сферами: робота, гроші, знання, час, вплив і здоров'я. Фінальні результати Індексу гендерної рівності (ІГР) представлені за участі Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції — Міністерки юстиції України Ольги Стефанішиної; Посла ЄС в Україні Катаріни Матернової тощо.

Згідно з результатами, наша країна на 20-му місці серед рейтингу 27 країн ЄС + Україна за загальним балом ІГР, демонструючи найближчі до середньоєвропейських показники у таких сферах, як «Здоров'я», «Гроші» та «Час». Високий результат у домені «Час», де показник України перевищує середній рівень ЄС завдяки активній залученості жінок та

чоловіків до благодійної та волонтерської діяльності. Водночас залишається дисбаланс у сфері «Вплив» – жінки недостатньо представлені на керівних посадах. Серед позитивних зрушень відзначено й прогрес в імplementації Стамбульської конвенції, що посилює боротьбу з гендерно зумовленим насильством. Ратифікація Україною конвенції у 2022 році стала важливим кроком у посиленні захисту постраждалих та розширила механізми боротьби з насильством. ([https:// uwf.org.ua/ gender-egality-index/](https://uwf.org.ua/gender-egality-index/))

Урядова уповноважена з питань гендерної політики Катерина Левченко підкреслює, що «євроінтеграційна спрямованість української політики залишається пріоритетною, і дуже важливим є приведення у відповідність не лише національного законодавства й підзаконних актів з принципами законодавства Євросоюзу, а й використовуваної термінології, тому дуже важливим кроком були переклад і видання словника Європейського інституту з гендерної рівності: робота над словником продемонструвала важливість розуміння принципу уніфікованості державної політики в сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, і це є хорошим сигналом, що євроінтеграція неможлива без гендерної політики» [3]; взаємодія академічних спільнот з громадськими організаціями є основою успіху: «Об'єднавшись всередині, ми маємо об'єднатися також і з зовнішніми партнерами» (50 vidsotkiv.org.ua). «Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року» повинна стати дорожньою картою реформування освітнього середовища, де утверджуються демократичні цінності справедливості, соціальної згуртованості, відповідальності, толерантності, взаємоповаги, інклюзивності тощо.

У Державній стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року закріплено ключові цілі для вирішення актуальних проблем, а саме:

1. ефективне та злагоджене функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;
2. протидія усім формам насильства, включно з насильством пов'язаним із конфліктом;
3. забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків для розвитку у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту тощо [10].

У контексті людиноцентристської парадигми (В.Кремень) [10], забезпечення рівного доступу обох статей до різних сфер суспільного життя передбачає артикуляцію гендерної проблематики та введення її в український освітнянський простір згідно чинної нормативно-правової бази України.

Засадничими Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року є взаємопов'язаність змістових, функціональних та організаційних принципів, що передбачають дотримання демократичних цінностей і свобод, рівності, справедливості, демократії, верховенства права, егалітарності (рівності прав і можливостей), поваги до людської гідності, доступності, недискримінації тощо. Зокрема, у Стратегії зазначається, що упровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти повинно здійснюватися згідно з концепціями, програмами, планами, розробленими центральними органами виконавчої влади, із залученням провідних вчених, незалежних експертів і експерток з урахуванням міжнародного досвіду [1]. Все це сприятиме ефективній оцінці у досягненні гендерної рівності та формуванні нової демократичної політики.

Сьогодні якість підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій значною мірою залежить від вивчення ними гендерної теорії, здобуття гендерних компетентностей та відповідних навичок, що відповідає державній політиці гендерного мейнстрімінгу держав ЄС — стратегічного підходу до створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, подолання дискримінації за статевою ознакою у всіх сферах життєдіяльності суспільства, як пошанування суб'єктності, життєстійкості особистості (М. Боришевський, О. Бондарчук, В. Васютинський, Т. Говорун, П. Горностай, С. Максименко, О. Плетка, М. Скорик, М. Слюсаревський, В. Татенко, Т. Титаренко, Т. Яблонська та ін.) [2; 4; 7; 11; 13; 14]. Зокрема, Т. Говорун наголошує: «розкриття проблематики гендерної психології у загальному контексті теоретичних підходів, і суб'єктно-вчинкового, зокрема, відкриває шляхи вирішення багатьох прикладних задач гендерної культури завдяки зверненню до понять свідомості, самовизначення, атрибуції відповідальності, особистісного вибору» [4, с. 93]. Суголосною є думка В. Татенка про те, що «...особливу увагу слід приділяти питанням соціально-психологічного супроводу і методичного забезпечення націєтворчої діяльності колективного суб'єкта, зокрема організації моніторингу його соціально-психологічного стану,

динаміки мотивації, рівня компетентності, відповідальності, креативності, згуртованості, а також питанням завчасної профілактики і своєчасної корекції виявлених негараздів» [13, с.122-124].

У процесі багаторічного досвіду викладання гендерних дисциплін та діяльності Науково-дослідного центру з проблем гендерної освіти та виховання учнівської та студентської молоді НАПН України-ТНПУ імені В. Гнатюка розроблено інноваційні технології для здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій на засадах рівноправ'я статей (інтерактивні методи соціально-психологічного навчання; освітньо-тренінгові програми тощо).

На основі гендерного (В. Кравець) та особистісно-орієнтованого (І. Бех) підходів обґрунтовано реалізацію особистісно-егалітарного підходу (О. Кікінежді) як новітнього методологічного інструменту аналізу і проєктування особистісних змін, що ґрунтується на врахуванні «фактору статі» у змісті освіти та характері гендерночутливої комунікації педагога з вихованцями. В основу створення егалітарно-освітнього середовища, релевантного принципам рівноцінності та паритетності статей, покладені провідні ідеї гуманістичної психології та педагогіки, інтеграція компетентнісного, особистісно орієнтованого, гендерного, суб'єктно-вчинкового, особистісно-егалітарного та студентоцентрованого підходів як системотвірних складових гуманізації освіти відповідно до чинних законодавчих документів та міжнародних зобов'язань України на шляху реформування національної системи освіти НУШ. В таких умовах забезпечується повноцінний розвиток особистості незалежно від статі, віку, дієздатності, раси, культури, віри, етнічної належності тощо [5; 6; 9; 12; 15; 16].

З позиції гендерної методології подано авторське визначення егалітарної особистості майбутнього фахівця НУШ як ключової фігури у створенні гендерно справедливого середовища - суб'єкта самотворчості, відкритої, самодостатньої, гендерно компетентної особистості, що сповідує принципи рівноцінності та паритетності статей в особистісному та професійному життєздійсненні [8]. Здійснено верифікацію гендерного мейнстрімінгу як інструменту побудови недискримінаційного освітнього середовища, уточнено індикатори виявлення гендерних упереджень та стереотипів в керівників та вчителів ЗЗСО [15].

У процесі діяльності нині діючого Центру гендерних досліджень та впровадження політики рівних прав і можливостей ТНПУ у соціальному партнерстві здійснено: модернізацію гендерно-освітніх технологій засобами ІКТ у заклади освіти різного рівня, що дозволило реалізувати систему психолого-педагогічного та соціально-реабілітаційного супроводу здобувачів освіти з ОПП у ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму» (2022-2024); впровадити просвітницький курс «Відкриті освітні студії: формування простору поваги прав людини в освітньому середовищі» для освітян (2021-2022); взяти участь у реалізації польсько-українського проєкту для волонтерів – представників органів місцевого самоврядування, громадських організацій, різних установ і закладів Польщі та України «Зміцнення прихильності людей до волонтерства для біженців з України. Мотивація волонтерів та наміри волонтерства – роль психологічних та соціальних чинників» (керівники – професорки Агата Худзіцька-Чупала та Надія Гапон), що ініційовано та організовано за підтримки Фондації польської науки та в рамках програми «Для України» Інститутом психології Університету соціальних і гуманітарних наук (SWPS) та факультетом психології в м. Катовіце (Польща), Львівським національним університетом імені Івана Франка (Україна) (2023-2024).

Перспективні напрямки дослідження стосуються пошуку нових наукових підходів та освітніх технологій, спрямованих на апробацію європейської моделі паритетної демократії до національних реалій.

Література:

1. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%%D1%80#n15>
2. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади : монографія. Київ : КСУ, 2005. 492 с.
3. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О.Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Суслова; оновл. вид. К.: «Вістка», 2021. 170 с.
4. Говорун Т. В. Гендерна психологія у суб'єктно-вчинковому вимірі. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 92–117.
5. Говорун Т. В. Кікінежді О.М. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.

6. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль : Стереарт, 2014. 884 с.
7. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія; за наук. ред. М. М. Слюсаревського. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
8. Кікінежді О. Становлення егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. *Humanitarium*. Переяслав (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2020. Том. 43, Вип. 1 : Психологія. С. 7–22.
9. Кравець В., Кікінежді О., Василькевич Я. Формування гендерно справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст. Новий колегіум : науковий інформаційний журнал. Харків : Колегіум, 2023. № 1-2 2023 (110). С. 15-23. DOI :10.30837/nc.2023.1-2.15
10. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
11. Психологія групової ідентичності: закономірності становлення: монографія / П. П. Горностай, О. А. Ліщинська, Л. Г. Чорна та ін. ; за наук. ред.. П. П. Горностая: Національна академія педагогічних наук України. Інститут соціальної та політичної психології. К.: Міленіум, 2014. 252 с.
12. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 вересня 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с.
13. Татенко В. О. Соціальна психологія націєтворення: суб'єктно-вчинковий підхід : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. 2-ге вид., переробл. і допов. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 142 с.
14. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: наукова монографія / Титаренко Т. М., Злобіна О. Г., Лепіхова Л. А. та ін. ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.

15. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи: конспекти занять : навч.-метод. посібник для загальноосвітніх навч. закл. / [Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.] ; за заг. ред. Т. В. Говорун. К. : ФОП Клименко, 2011. С.45-46
16. Kikinezhdi O. M. , Zhyrska H. Ya. , Chip, R. S. Vasylykevych Y. Z. and Hovorun T. V. Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment 8 No. 3 (2020), pp. 538–547. doi: [10.6000/2292-2598.2020.08.03.31](https://doi.org/10.6000/2292-2598.2020.08.03.31)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ДОСВІД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

(досвід роботи Київського міського центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству).

КОЗИЦЬКА Тетяна Олександрівна, УДУ
ім. Михайла Драгоманова, студентка
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
кафедри спеціальної психології та медицини,

Домашнє насильство – це не лише порушення прав людини, а й глибока психологічна травма, яка змінює долі, родини, громади. В умовах війни ця проблема стає ще гострішою. Постійний стрес, втрати, невизначеність, економічні труднощі – усе це створює середовище, у якому насильство частіше виникає і важче розпізнається.

За останні роки в Україні кількість звернень щодо домашнього насильства зросла. За даними Київського міського центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству (КМЦГР) в 2022 році було зафіксовано понад 3,5 тисячі звернень, у 2023 році їх стало вже майже 11 тисяч, а у 2024 році – понад 14 тисяч. В Києві, наприклад, на «Телефон довіри» КМЦГР щороку надходять тисячі дзвінків, а у кризових кімнатах та притулках щомісяця перебувають десятки жінок і дітей.

Вразливі групи: хто потребує найбільшої підтримки

Найчастіше насильство переживають жінки та діти, але серед постраждалих є також люди з інвалідністю, літні люди, внутрішньо переміщені особи та члени родин військовослужбовців.